

Obecní dům v Praze uspořádal výstavu kostýmů významné operní pěvkyně Jarmily Novotné. V rozhovoru jsme se proto zeptali historika Pavla Kosatíka, který o zpěvačce právě vydal monografii, co ho uchvátilo na její osobnosti a jaké mýty obestřely její život.

Lukáš KUTA

Pěvkyně Jarmila Novotná:

Proč jste se rozhodl napsat knihu právě o Jarmile Novotné? Nejdřív jsem četl knihu jejích pamětí, která tady vyšla brzo po převratu. Zaujala mě tenkrát, na začátku 90. let, takovým až nečeským vnitřním drajvem, vypravěčskou energií, u které bylo jasné, že odpovídá jejímu prožitému životu. Bylo to napsané z pozice člověka, který se vždycky dostal společensky tam, kam chtěl, a přitom bez patrné vnější ambice, plebejské touhy, spíš s jakousi aristokratickou samozřejmostí. Jako by si ta žena říkala: Moje svoboda spočívá v tom, že si všechny dveře ke světu a lidem budu otvírat sama. To se mi líbilo.

Takže jste vyrazil po jejích stopách?

Poznal jsem kraj, kde Novotná s rodinou

mezi válkami žila, dost jsem si to okolo Litně u Berouna oblíbil. Ale minulost tam jinak tenkrát byla plná zmatků. O stromě stojícím na návsí místní lidi tvrdili, že právě pod ním Svatopluk Čech, který tam žil, napsal Ve stínu lípy, ale nakonec se zjistilo, že tomu tak není. Po místních Židech zbyl jenom hřbitov na kopečku stranou, ze synagogy byla hasičárna. Zámek byl v troskách, v té době tam ještě visel návrh první opony, kterou kdysi pro Národní divadlo v Litni namaloval Ženíšek, ale i tu po převratu někdo ukradl. Bral jsem to jako místo, které si dlouho nechce nebo nemůže vzpomenout na svou minulost. Vzpatovalo se to tam díky sružení Zámek Liteň až v posledních třech čtyřech letech.

Je těžké psát o operní pěvkyni?

Lákalo mě psát nejen o pěvkyni, ale taky

o opeře. Ta se většinou považuje za prostor příliš emotivní až afektovaný na to, aby se z něho dal popsat svět. Ale já jsem při tom psaní narazil třeba na člověka, který sbírá a čte operní libreta, a z té specifické četby si vytvořil náhled na život, jako si ho jiný dělá z knih o historii. Výsledek byl jiný a mně přišel zajímavý, vůbec ne špatný.

Je zajímavé, jak rozdílně byla Novotná vnímána u nás, v Rakousku a Americe. Jak si to vysvětlujete?

Přidal bych ještě Německo; země, kde ji postupně pokládali za „svou“ zpěvačku, byly celkem čtyři. Dokonce se jí to přihodilo i v předhitlerovském Berlíně, navzdory tomu, že tam o ní část novin už tehdy psala jako o české nacionalistce, která si doma v Praze dovoluje zpívat Beethovena v češtině. Což bylo podle nich trochu moc na ženu, která jinak byla na výplatní listině berlínské Staatsoper. Češi v ní chtěli zase vidět nejvíc Mařenku, hodnou holku v kroji. Chtěli ji po ní i v roce 1947, když se vrátila do Prahy z amerického exilu, to už jí bylo čtyřicet. Výsledek se jim tenkrát moc nezdál. „Vždyť je to nějaká americká lady!“ psaly noviny. Ale s tou její změnou to tenkrát bylo tak padesát na padesát: ona se v Americe vyvinula směrem k Západu a české publikum zas na opačnou stranu. A pokud jde o Rakousko, tak ve 30. letech ji ve vídeňské Státní opeře taky nechali zpívat všechno, jako předtím v Praze, včetně té Smetanovy Prodanky. Ale titul komorní pěvkyně jí nakonec dali za role, jako byl Oktavián v Straussově Růžovém kavalíroví. Chtěli z ní mít aristokratku. A totéž, vlastně ještě ve větší míře, se zopakovalo za války v Americe. Newyorští demokrati v ní chtěli vidět baronku, ženu s vyvdaným predikátem, a nepomohlo, když se tomu ona i její muž v novinách bránili. Bylo vidět, že pro Američany je to součást romantické představy o Československu jako zemi přemožené silnějším nepřitelem a o kultivovaných Čechách, kteří hledají spásu v cizině.

Napsat takovou knihu znamená prohrabat se archívy...

Ano, materiál byl v tomhle případě víc v archívech než v rozhovorech. Novotná byla na vrcholu ve 30. a 40. letech, pamětníků je už minimum. Ale byl mezi nimi třeba její syn George Daubek. Bydlí v Americe, kde se v posledních letech stará o tamní část její pozůstalosti, často sem taky jezdí, dnes je mu 76 let. S matkou byli dlouho na kordy, jako kluk si s její silnou vůlí ani trochu neporozuměl. Řekl mi, že vlastně až po matčině smrti v jejích papírech našel odpovědi na některé otázky, které mu život s ní nedal. Tak jsme se tomu všemu potom snažili rozumět spolu. Také mě bavilo skládat kulturní obraz Berlína za dob výmarské republiky a obzvláště mě taky zaujalo, jak se Novotná zachovala vůči nacistům. Dnes může někomu připadat jasné, kde bylo od začátku dobro a kde zlo. Ale skončit v roce 1933 s prací v lukrativním Německu nebylo vůbec snadné rozhodnutí a kromě Židů, kteří k němu byli donuceni z rasových důvodů, už je v tom roce skoro nikdo jiný neudělal. Novotná ano.

Doslechl jsem se, že jste téma konzultoval dokonce s Dagmar Peckovou, proč?

Nejsem v psaní o hudbě žádným suverénem, předtím jsem nic podobného neudělal. Jako posluchač mám rád všechno

možné, ale nikdy v životě jsem se neocítil na druhé straně, nezažil jsem spikleneckví zpěváků a muzikantů, kteří všichni dohromady chtějí publikum dostat na svou stranu, ať už tu práci vnímají jako kšeft nebo jako umění. Takže jsem se vyptával, jak to na té druhé straně funguje. Pak jsem byl rád, že jsem našel dost lidí, jako je Jan Králík nebo Yveta Synek-Graffová, kteří se Novotnou zabývají desítky let, a zároveň jim nevádí bavit se s jiným o jeho teoriích, jako kdyby byly jejich vlastní. Nemám moc rád knížky, kde jsou informace prostředkem i cílem, pro mě jsou fakta spíš předpolím k tomu, abych zjistil, jaký mám k té věci vztah, a psal pak o tom vztahu. Proto i při práci hledám lidi se vztahem, a tady jsem jich dost našel.

Překvapily vás některé informace, které jste o Novotné zjistil?

Překvapilo mě, jaký vztah měla Novotná s T. G. Masarykem. Prezident si jí všiml, když jí bylo dvacet, pochopil, že má talent, a začal ji podporovat. Když ale v různých archívech čtete doklady o tom, jak ta podpora vypadala, zjistíte, že na tom, aby se Novotná v Miláně, sídle La Scaly, dobře studoval operní zpěv, pracovaly současně i desítky úředníků z Hradu, československého konzulátu v Miláně, ministerstva zahraničí atd. Nepředstavuji si za tím kdovíco, ale zároveň vnímám, že je to jiný typ úřadování, než byl tehdy nebo i dnes běžný. Mně se zdá, že bez citů, nejspíš platonických, se to nedá vysvětlit.

Narazil jste na nějaké mýty o Jarmile Novotné?

Obecně na mýtech nevidím nic špatného, nejsou pro mě ničím, co by mělo být v rozporu se skutečností, ale co je daleko spíš kostrou té skutečnosti. Příběhu, který v sobě nemá kostru mýtu, nejde rozumět, dá se mu leda uvěřit, pokud je seskládaný z přesvědčivých faktů. Tak to v skeptickém světě chodí. Takže když píšu, často vlastně čekám, jestli se mi to, co dělám, okolo nějakého mýtu samo zorganizuje nebo ne. Novotná byla podle mě třeba mytickou Popelkou, tou, která v přeneseném smyslu dostala všechno, protože si to zasloužila. Ale vy se ptáte spíš na mýtus jako tvrzení nepravdivé. Ten si v souvislosti s Novotnou žádný nevybavuji, pokud za něj někdo nebude pokládat třeba to, že Novotná, v exilu známá česká vlastenka, si tam za většinu svých vystoupení nechávala dobře zaplatit. Mně to na ní vůbec nevadilo, naopak, spíš mi to imponovalo. Toho, kdo nezná svou cenu, si druzí tolik neváží, to přece platí i pro vlastence.

Prozradíte, na čem dalším pracujete?

Rád bych dodělal text, který nosím v hlavě už dlouho a který pojednává o Václavech: Havlovi a Klausovi. Nebude to životopis, ale spíš knížka o tom, jak oba žijí posledních víc než pětadvacet let v našich hlavách a jak se tam o nás mezi sebou přetahují.

Pavel Kosatík (1962) je historik a spisovatel. Získal Cenu Toma Stopparda za esejistické dílo, novinářskou Cenu Ferdinanda Peroutky a Výroční cenu Mladé fronty. Je autorem biografických a literárněhistorických knih zabývajících se novodobou českou historií. Vydal například *Osm žen z Hradu*, „Člověk má dělat to, nač má sílu“ – Život Olgy Havlové, *Fenomén Kohout*, *Menší knížka o německých spisovatelích z Čech a Moravy* a *Ferdinand Peroutka – Život v novinách*.

aristokratická samozřejmost

Jarmila Novotná (1907–1994) zahájila svou kariéru operní pěvkyně v roce 1925 v Národním divadle. V roce 1933 odešla z Berlína do angažmá ve Vídni, kde působila až do roku 1938. V roce 1939 emigrovala i s rodinou do USA. V Metropolitní opeře v New Yorku vystupovala jako sólistka až do roku 1956. Na sklonku života napsala vzpomínkovou knihu *Byla jsem šťastná*.

